

och Västerfärnebo
en berättelse om brukets och bygdens historia under ett halvt årtusende

Fredagen den 27 juni, kl 14.00 – 16.00, Hörnsjöfors Gård

Introduktion av Ingmari Ekman, Färnbo Byalag och Anitha Barrsäter, Svartådalens Bygdeutveckling	Ferguson - Grålle- och andra veterantraktorer Grålleklubben i Västmanland
Boken öppnas av Landshövding Mats Svegfors	Tjänster inom energieffektivisering HESAB - ett företag inom SHE-koncernen
Boken överlämnas till Lantbruksföretagarna Tomas och Ewa Jonasson på Hörnsjöfors Gård	Länsförsäkringar Bergslagen - samarbetspartnern inom bank och försäkring för jordnära företag
Wäster Färnebo - större än Westerås Biskop Thomas Söderberg	Jätt Dagsmaskiner och grönytemaskiner Pontus Widén Maskin AB
Skärmställning om boken i magasinet	Kaffe och korv serveras av Västerfärnebo AIK
Musik från Svartådalen Nils Fläcke och Västerfärnebo Dragspelsklubb	Försäljning av boken om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo
Visning av den moderna ladugården med Robotmjölkning	Konserter Tjuffjens Långberg
Hästkärror och ridning för alla barn	Prisutdelning - parkering vid Hörnsjöfors Gård

Boken om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo

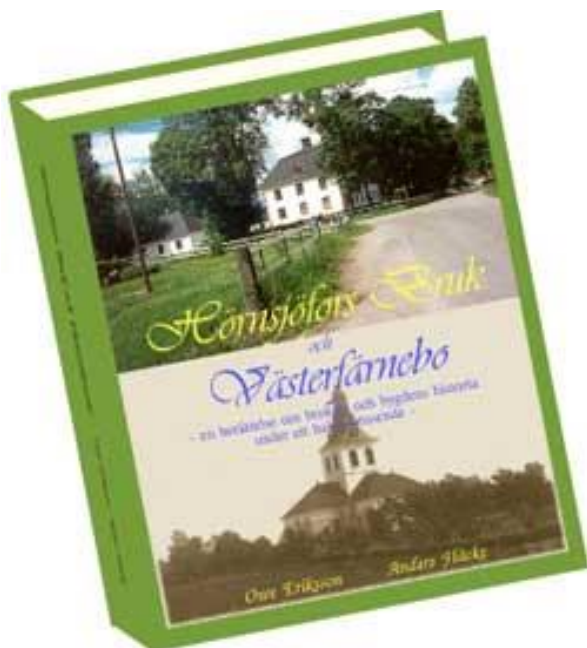
*Boklansering i Hörnsjöfors
fredagen den 27:e juni 2008*

PROGRAM under eftermiddagen

- ❖ Introduktion av Ingmari Ekman, Färnbo Byalag och Anitha Barrsäter, Svartådalens Bygdeutveckling
- ❖ Boken öppnas av Landshövding Mats Svegfors
- ❖ Boken överlämnas till Lantbruksföretagarna Tomas och Ewa Jonasson på Hörnsjöfors Gård
- ❖ Wäster Färnebo - större än Westerås - Biskop Thomas Söderberg
- ❖ Skärmställning om boken i magasinet
- ❖ Musik från Svartådalen - Nils Fläcke och Västerfärnebo Dragspelsklubb
- ❖ Färnebovalsens och Klarinettpolkan - Hyttsextetten från Guldsmedshyttan, ersättare för Kungliga Westmanlands Regementes musikkår vid Salbohed
- ❖ Visning av den moderna ladugården med Robotmjölkning
- ❖ Tjänster inom energieffektivisering - HESAB - ett företag inom SHE-koncernen
- ❖ Visning av veterantraktorer - Ferguson - Grålle - Grålleklubben i Västmanland
- ❖ Länsförsäkringar Bergslagen, samarbetspartnern inom bank och försäkring för jordnära företag
- ❖ Traktorer och grönytemaskiner visas av Pontus Widén Maskin AB
- ❖ Hästskjutsar och ridning för alla barn
- ❖ Kaffe och korv serveras av Västerfärnebo AIK
- ❖ Försäljning av boken om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo

Färnbo Byalag
Västerfärnebo Hembygdsförening
Svartådalens Bygdeutveckling
Sala Sparbank
Sala-Heby Energi
Scania Sverige AB
Länsförsäkringar Bergslagen
Studieförbundet Vuxenskolan

Arbetet med boken ...

Bokens tillkomst, med framtagning av underlag samt övrigt arbete kring färdigställandet, har genomförts under drygt tre år och bedrivits som studiecirkel med stöd av Studieförbundet Vuxenskolan, Sala. Vi har haft ett nära samarbete med Färnbo Byalag. Värdefull information har också erhållits av många boende i bygden och även andra med anknytning till Västerfärnebo har bidragit med intressanta fakta. Boken kommer bland annat att säljas av Svartådalens Bygdeutveckling, Västerfärnebo. Vi hoppas att vår bok skall ge Dig en stunds angenäm läsning om en landsbygd som har en ståtlig historia och en ljus framtid. ISBN 978-91-633-2683-7

*Författarna
Västerfärnebo maj 2008*

Boken handlar om ...

Boken handlar om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo i norra Västmanland. Det är en historisk berättelse om brukets och bygdens utveckling under ett halvt årtusende. I boken ryms fakta som hittills varit okänd baserat på ett omfattande historiskt material och bilder som funnits i privat ägo.

Vi har tagit fram en aldrig tidigare gjord redovisning av brukets ägarlängd ända sedan början av 1600-talet. Några av de mer intressanta ägarna presenteras, bland andra Magnus Brahe som var den siste riddaren i Sverige, Christopher Polhems brorson och patron Norling som engagerade sig mycket i bygdens utveckling. Dessutom berättar vi om uppfinnaren Otto Eriksson – med flera världspatent – som premierades av president Juan Peron för sina insatser inom tågtrafiken i Argentina.

Svenska Metallverken, Skultuna Bruk och Wirsbo Bruks engagemang i trakten belyses. Bygdens historiskt sett mycket omfattande närings- och föreningsliv har vi i stora drag försökt beskriva. Vi har också valt att lyfta fram några bygdespecifika fakta, bland annat böndernas betydelse för järnbrukens utveckling i norra Västmanland som Gustav Vasa bevakade. En nyligen återfunnen kvittensbok för smedjelag från 1700-talet finns redovisad i boken.

Sveriges största LRF-förening, ett välkänt föreningsägt bussföretag, det första och det mest framgångsrika kollektivjordbruket, med företagsformen

Sambruk som bedrevs i Sverige, är utförligt beskrivna i boken. Ett kapitel belyser utvecklingen under 2000-talet där bland annat modern datorteknik och robotutrustning tagits i bruk för en effektiv mjölkproduktion.

Ladugården röner stor uppmärksamhet med täta studiebesök från när och fjärran. Ett annat intressant avsnitt är en redogörelse för hur logistiken, med mjölkhanteringen från gård till mejeri och till butik, utvecklats under de senaste 60 åren.

Vi har också valt att ta med berättelser och en del skrönor om personer som på olika sätt hade kopplingar till Hörnsjöfors; kung Karl XI:s besök, tjuven Lasse-Maja som då och då sägs ha "gästspelat" i huvudbyggnadens kök, mångsysslaren och köpmandottern Amanda i Berg, Gunnar Sträng, senare finansminister, var god vän med Rupert Lindberg, som var den drivande kraften bakom Sambruket.

I ett avsnitt berättar vi om den mycket folkkäre kyrkoherden Nils Gustafsson, som bland annat blev känd för att han spelade "Vår Herre i Himlaspelet" under samtliga föreställningar i 48 år. Denna bedrift finns omnämnd i Guinness Rekordbok.

Bilder från boklanseringen i Hörnsjöfors - 27:e juni 2008

Samtliga bilder i detta dokument är tagna av Ingmari Wistrand Martinsson (f.d. Ekman)

Cirka 850 förväntansfulla personer kom denna soliga lördag till Hörnsjöfors.

Många i bygden har bidragit med material till boken. Ett stort arbete har lagts ner av dessa fyra herrar. F.v. Hans Ling, Owe Eriksson, Bengt Antonsson och Anders Fläcke.

Landshövding Mats Svefors och biskop Thomas Söderberg kom till Hörnsjöfors Gård i en Mercedes från 1938.

Boken överlämnades till lantbruksföretagarna Tomas och Ewa Jonasson på Hörnsjöfors Gård av landshövding Mats Svefors.

Biskop Thomas Söderberg påminde oss om att 1805 hade befolkningen i Västerfärnebo socken stigit till 2 957 invånare och blivit något större än Västerås.

Nils Fläcke tillsammans med Västerfärnebo Dragspelsklubb spelade melodier från bygden. Hyttsextetten från Guldsmedshyttan spelade bl.a. Färnebovalsens och Klarinettpolkan. Sextetten leddes av Margareta Seger, som inom parentes är svärmor till Zlatan Ibrahimovic.

Äntligen är det stora ögonblicket här när boken kan köpas. Försäljningen gick strålande. Många ideella krafter hjälpte till med lanseringen, som blev lyckad.

Grälleklubben var naturligtvis på plats då ordföranden Anders Lindmark bor i Hörnsjöfors

En kalv föddes under lanseringen. Småkalvarna undrar nog vad som är på gång denna eftermiddag.

Många barn ville rida på Emil.

Hörnsjöfors Gård i Västerfärnebo

Gården är ett familjejordbruk med en modern ladugård byggd och anpassad för robotmjölkning. Gården, som ligger i Västerfärnebo mellan Sala och Norberg, drivs och ägs av Tomas och Ewa Jonasson.

Jan Linder från Jordbruksverket tillsammans med Tomas Jonasson berättar och visar en modern svensk ladugård för agronom Victor Noudjigoto, lärare Konang Koumaoussou och Valerie Touangar från Salas afrikanska vänort i Tchad, hösten 2007.

Hörnsjöfors Herrgård – illustrerade historiska bilder

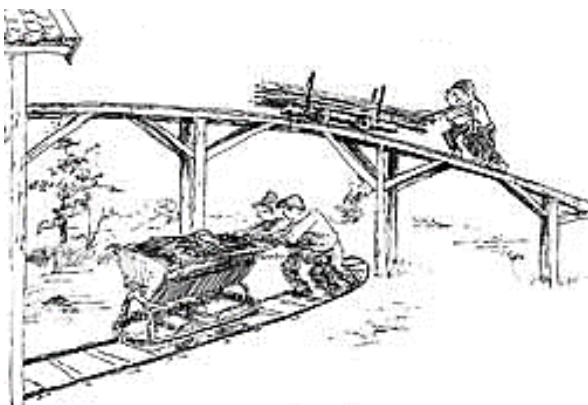

Dörröverstycke i Hörnsjöfors Herrgård. Målningen visar herrgårdsbyggnaden från väster med sina två olik utformade flyglar vid dammen i Svartån. Foto: Hans Ling

Dörröverstycke i Hörnsjöfors Herrgård. Målningen visar Forss en sen eftermiddag i början av hösten. I bakgrunden några hus i Forss by. Foto: Hans Ling.

Alla teckningar i detta dokument är gjorda av Bo Svärd Sala

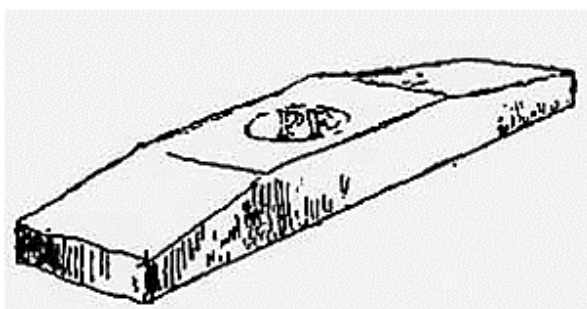
Bilden visar hur man hämtar lera till tegelbruket i en décauville-vagn. Leran hämtades från Svartåns strandkant i Hörnsjöfors.

Karl XI:s slädfärd när de passerar Västerfärnebo kyrka på väg till Forss.

Lasse-Maja som rakar sig. Enligt en berättelse tjänade den berömde stortjuven Lasse-Maja vid två tillfällen som piga i köket på Forss.

Järntacka med Forss järnstämpel.

Det sägs att en björn vid ett tillfälle råkade komma in i smedjan vid Vallsjön och knuffa till stången till dammluckan. Den öppnades, vattenhjulet började snurra och hammaren satte igång. Björnen träffades av ett slag och dödades.

Göthbergs största bravad var när han med ljuster fångade en över 2 meter lång gädda inne i Stenbroviken.

Västerfärnebo

Västerfärnebo ligger i Sala kommun i nordöstra Västmanland efter länsväg 256, mellan Sala och Norberg. Från norr kommer du hit via Riksväg 70 från Avesta, sväng höger vid Nykrogen. Från söder kommer du via länsväg 56 från Västerås, sväng vänster in på länsväg 771 till Salbohed och sedan vidare länsväg 256. Från söder kommer du även via länsväg 681 från Västerås via Skultuna och Svanå.

Västerfärnebo kyrka

Den första bussen i Västerfärnebo Biltrafikförening, som trafikerade sträckan Sala-Västerfärnebo tre dagar i veckan och övriga dagar gick som forvagn.

Hästforor på Kopparbergsvägen vid tullstugan i Sand, Salbohed. Här passerade många hästforor när det var slädföre med koppar från gruvan Falun och järn från Norberg på väg ned till Västerås och hamnen för vidare båttransport.

Ångbåten Svanen stävar söderut i Svartån från Forss och närmar sig Vangsbron med öppen broklaff. Lasten består av tackjärn från Norberg som skall till Svanå Bruk.

Lämna smedja och Brodins butik vid Prästhytteån intill landsvägen mot Hörnsjöfors.

Damerna från Svanå herrgård på lustresa med ångbåten Svanen till paviljongen på Braheholmen i Fläcksjön omkring 1840.

Bo Svärds teckning 1998 av hur Stäfre Gårds vattensåg, kvarn, brygg-hus och smedja intill vägen mellan Salbohed och Gullvalla kan ha sett ut 1911, efter förebild av Anders Fläcke

Bokrecension

Uppsala i augusti 2008 skriven professor Christer Åsberg

Boken om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo – en berättelse om brukets och bygdens historia under ett halvt årtusende av Owe Eriksson och Anders Fläcke.

Några kilometer väster om Västerfärnebo, längs vägen till Norberg, ser man på vänster hand Hörnsjöfors gård. Fram till 1970-talet gick vägen några hundra meter längre ner, mellan herrgården och ladugården. Därifrån kunde man då skymta den lilla fors med tre meters fallhöjd som gett gården dess namn. På andra sidan Svartån låg en liten by med skola. Längre bort i skogen mot Sörhörende och Virsbo fanns en gång ensamma torp eller husklungor, skvaltkvarnar och små hyttor som hörde till bruket. Lugnets kvarnruin vid Gersjön har nyligen ställts i ordning som utflyktsmål. Hörnsjöfors var ett typiskt västmanländskt småbruk. Man levde främst på skogs och lantbruk, i äldre tid med inslag av malmförädling. Här fanns kvarn och såg, tegelbruk och mekanisk verkstad.

Västerfärnebo ligger på gränsen mellan slätt och skog. Det har gjort att Fors, som fick namnet Hörnsjöfors i början av 1900-talet, aldrig kunnat satsa stort på en enda verksamhet och nått bestående rikedom. Blandbruket har gett platsen dess karaktär. Mot slutet av 1500-talet ägdes Fors av ätten Brahe, hundra år senare var det en viktig del av Pehr Gyllenhöoks

bruksimperium. Lågadligare ägare tog vid, därefter tekniskt begåvat folk och brukspatroner av den gamla stammen som C.F. Norling vid förra sekelskiftet. Större aktörer som Virsbo bruk och Svenska Metallverken kom in i ägarlängden under 1900-talet, det var skogsinnehavet som lockade. Sedan följde enskilda ägare.

Uppfinnaren Otto Eriksson tillverkade under kriget vakuumchuckar och doseringsapparater på Hörnsjöfors. Den nuvarande ägaren Ove Borg köpte herrgården för snart femtio år sedan. Han satte den i stånd med idogt arbete så att den bevarade sin gamla karaktär. Ännu som nittioåring fullgör han sina dagsverken. Lantbruket avskildes i början av 1950-talet. Genom ett intressant politiskt experiment fick Hörnsjöfors ett av landets två kollektivjordbruk. Så drevs gården i flera decennier tills Tomas och Ewa Jonasson övertog den 1995 och framgångsrikt moderniserade driften. Nu mjölkar och borstar de många korna sig själva i en datoriserad ladugård och beskådas av både svenska och utländska besökare. På Hörnsjöfors vårdas alltså den långa historien samtidigt som siktet är inställt på framtiden. Boken Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo, som följer egendomens öden från sen medeltid till dags dato, är därför en kulturgärning av stora mått. Den kom ut i juni och presenterades vid en folkfest på lagårdsbacken, alltså gamla landsvägen, under medverkan av landshövding och biskop. Brukets historia, byggnader, verksamhet och produktion skildras i detalj. Man får intrycket att allt som dammsugits fram ur offentliga och privata arkiv vidarebefordrats till trycket. En del genealogiska utflykter, brevutdrag och anekdoter kan leda läsaren på avvägar. Men faktiskt läser man även sådant med intresse.

En av bokens många förtjänster är just att det personligt mänskliga kommer till tals. Och författarna skriver kortfattat och koncentrerat och återkommer snart till huvudvägen. De utförliga uppgifterna om kvarnproduktion, hammarskatt, taktegel och andra hårda fakta är ibland svårtuggade. Men det är i grunden något tilltalande i att få en så detaljrik närbild av en enskild skådeplats i det stora ekonomisk-historiska dramat. Annars brukar man få nöja sig med svepande och allmänna formuleringar i olika översiktsverk. För den som är intresserad av Sveriges historia under de senaste århundradena – och vem är inte det – har den här boken ett intresse som går långt utöver det rent lokala just genom att den ägnar en avgränsad produktionsenhet så minutiös uppmärksamhet. En parentes: i boken skrivs det äldre namnet som Forss, men av de återgivna beläggen att döma verkar detta vara en ibland kanske missuppfattad genitivform. Egennamnet borde nog skrivas Fors som man tidigare gjort. Som framgår av titeln är det inte bara Hörnsjöfors bruk utan hela bygden kring Västerfärnebo som skildras. Även bygdehistorien är rik på detaljer och perspektiv. Landskapsbilden, näringslivet och människors skiftande öden målas med flödigt pensel. Ett avsnitt om vägar, båtar, bilar och bussar är ett både underhållande och upplysande bidrag till vår kunskap om kommunikationernas historia på den svenska landsbygden. Salboheds militära och musikaliska traditioner får sitt liksom idrottsrörelsen och kyrkan. Anders Rutschs av kyrkoherden hårt censurerade skrift från sent 1800-tal om den mänskliga Jesus dras upp ur glömskan. Väckelserörelsen, som varit så betydelsefull i trakten kring Hörendesjön, kommer dock i skymundan. Ett mer energiskt anlagt kvinnohistoriskt perspektiv skulle heller inte ha skadat. Men ägarlängdens kraftkvinnor Ebba Brahe och Magdalena Grave är inte bortglömda.

Författarna Owe Eriksson och Anders Fläcke har gjort ett utmärkt arbete genom att samla det rika stoffet till en stramt redigerad och genomgående välskriven framställning. Boken är dessutom mycket snyggt utformad. Men de har inte varit ensamma. I den långa listan av medarbetare bör särskilt nämnas Bengt Antonsson och Hans Ling som bidragit med arkiv- och museikunskap. Boken bygger också på material från flera studiecirkel och enskilda. Man har den vägen samlat ett rikt illustrationsmaterial. Läsarna bjuds också på en instickskarta från nuet och på pärmens insida en karta över Färnbobygden från 1841. Den omfattande käll- och litteraturförteckningen och inte minst en brukshistorisk ordlista ökar bokens värde. Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo är både i sig själv och genom sin tillkomsthistoria en förebild för vidare lokalhistoriskt och personhistoriskt arbete i Västmanland och på andra håll.

Tidningsartiklar om boken

Sala Allehanda 070913 Ingalill Forss Norberg - *Bokprojekt berättar om Hörnsjöfors genom tiderna*

Västmanlands Nyheter 080403 Jan Å Johansson - *Ny bok om en stor liten by*

Västerås Tidning 0806 Lennart S Ohlsson Västerås Tidning - *Landshövding och biskop hedrar bruksberättelse*

Västmanlands Nyheter 080703 Åsa Hellström Västmanlands Nyheter - *Hörnsjöfors under fyra sekler*

Sala Allehanda 080801 Ingmari Wistrand Martinsson (fd Ekman) - *Boksläpp i Hörnsjöfors*

VLT 080923 Per Helge - *Dokumenterad bruksmiljö*

Bokprojekt berättar om Hörnsjöfors genom tiderna

Västerfärnebo. En fyllig skildring av **Hörnsjöfors bruk** i synnerhet och Västerfärnebo i allmänhet håller på att ta form. I vår utges den i bokform. Hörnsjöfors har en lång historia, från järnbruk till modernt lantbruk.

Författare till boken är fyra personer, som bildat Föreningen Bygdehistoria i Bergslagen. De har ägnat ett par år åt efterforskningar i arkiv och äldre litteratur, intervjuat och på andra sätt insamlat material.

De fyra är Bengt Antonsson, tidigare brukskamrer i Virsbo, Owe Eriksson, Stockholm, vars farfar ägt Hörnsjöfors, Hans Ling, jurist från Uppsala med sommarställe i Västerfärnebo och släktanknytning till siste patronen på Hörnsjöfors, samt ordsbon och företagskonsulten Anders Fläcke, Stäfre gård.

– Vi har satt ribban högt och arbetet med boken har svällt vartefter. Vi har hittat material som inte tidigare varit allmänt känt. Och vi har muntliga uppgifter och många gamla bilder från en lång rad privatpersoner och andra källor. Vi har verkligen stor uppbackning på olika håll, säger Anders Fläcke.

– Nu ska vi se till att det blir en snygg och attraktiv bok.

Boken skildrar Hörnsjöfors, och hela bygdens, utveckling under drygt 400 år. Där finns hela ägarlängden, med mer ingående berättelser om bland andra Magnus Brahe och siste patron Carl Fredrik Norling.

– Men vi berättar också om bygdens historiskt sett omfattande närings- och föreningsliv. Där hittar man Sveriges största LRF-förening, ett av Sveriges första privatägda bussföretag, det första

Bok på gång. Fyra historiskt intresserade personer arbetar på en bok om Hörnsjöfors. Den ska skildra den gamla bruksmiljön genom tiderna, men även den kringliggande bygden och dess människor.

FOTO: INGALILL FORSS NORBERG

kollektivjordbruket och mycket annat, berättar Anders Fläcke.

Det är som sagt många som bidragit med sin kunskap när Anders Fläcke och hans bokkollegor samlat material. Och det fylliga bildmaterialet kompletteras med teckningar av Salakonstnären Bo Svärd. Han bidrar bland annat med teckningar av ångbåten Svanen, som trafikerade Svartån mellan Hörnsjöfors och Svanå.

Litet mer kuriosita finns i boken, bland annat ska tjuven Lasse-Maja ha gästspelat i Hörnsjöfors. Ett annat avsnitt berättar om Nils Gustafsson, kyrkoherde i Västerfärnebo som i 48 år gjorde rollen som Vår Herre i Himlaspelet.

Föreningen Bygdehistoria i Bergslagen söker nu bidrag till tryckningen av boken. Hos Sala kommuns kultur- och fritidsnämnd blev det dock nej till sökta 25 000 kronor, men en förnyad, kompletterad ansökan är på gång. Grundplåten har lagts av Färnebo byalag.

INGALILL FORSS NORBERG

JOURNALIST

0224-561 38

ingalill.forss-norberg@ingress.se

Vad händer nu?

Boken om Hörnsjöfors beräknas utkomma i april. På julmarknaden i Västerfärnebo den 1 december är det tänkt att den ska förhandlanseras.

SA 2007-09-07

Fakta/Hörnsjöfors

Hette först Fors (ibland Forse), nämns i skrifterna på 1370-talet.
1687 tog Per Gyllenhök över ägandet och lät uppföra de herrgårdsbyggnader som finns idag.
1952 startades i Hörnsjöfors Sveriges första kollektivjordbruk.
Är idag ett toppmodernt lantbruk, ägt av Tomas och Ewa Jonasson.
(Källa: www.svartadalen.nu)

Ny bok om en stor liten by

Hörnsjöfors är den lilla byn där stora händelser utspelat sig genom åren. Både Gustav Vasa och Karl XI har satt sina spår där.

Och i centrum har hela tiden Hörnsjöfors herrgård befunnit sig. Ägare har kommit och gått och nu finns allt dokumenterat i en kommande bok.

Den 27 juni är det högtidligt boksläpp i Hörnsjöfors i närvaro av landshövding Mats Svegfors och biskop Thomas Söderberg.

Anders Fläcke, ordförande i Västerfärnebo hembygdsförening, är en av initiativtagarna till boken Hörnsjöfors bruk och Västerfärnebo – En berättelse om brukets och bygdens utveckling under 700 år.

– Hans Ling, som bland annat varit jurist på Riksantikvarieämbetet, och som bor vid Hörendesjön, visade mig ett manus han börjat på som var väldigt bra. Jag sade direkt att vi gör en bok, berättar Anders Fläcke.

Så för tre år sedan startade arbetet med boken och under denna tid har Anders Fläcke, Hans Ling och Owe Eriksson, uppväxt på Hörnsjöfors herrgård, fått ihop ett digert material. Boken är klar för tryckning och kommer att vara i A4-format, dock inte i full höjd, och på hela 400 sidor.

Större än Västerås

– Det har funnits så oerhört mycket att gräva i. Västerfärnebo var exempelvis större än Västerås så sent som på 1880-talet. Här gick forvägarna förbi från gruvorna i Bergslagen och framför allt från Falun. Här i trakterna finns många uppteckningar om hyttor som funnits. Men den enda som finns kvar är multimmerhyttan i Örbäck. Å andra sidan är den i väldigt fint skick. Men Gustav Vasa var inte nöjd med produktionen så han skrev till Färnebönderna att det måste bli bättre fart på hyttorna, berättar Anders Fläcke.

Eftersom någon järnväg aldrig dragits i närheten av Västerfärnebo var det problem med kommunikationerna. Anders mammas morfar startade därför ett bussbolag för att råda bot på problemet.

– Han var pionjär på området och företaget hade cirka 20 bussar av märkena Scania och Tidholm. Hela 30 personer sysselsattes i verksamheten och bussbolaget fanns kvar ända in på 70-talet, upplyser Fläcke.

Kungligt besök

Hörnsjöfors var ett järnbruk men där fanns också ett sågverk, ett tegelbruk och givetvis bedrevs där också lant- och skogsbruk. Mellan 50 och 70 personer var sysselsatta vid Hörnsjöfors.

– Här har exempelvis Karl XI varit på besök. En spännande detalj är att bland de många ägarna till Hörnsjöfors har en stor andel varit kvinnor. Det finns oer-

Ny bok. Boken om Hörnsjöfors bruk och Västerfärnebo blir på hela 400 sidor.

okänt. Under arbetets gång har vi dock fått information och material från ett hundratal personer.

Många har kommit med bilder från slutet av 1800-talet där både sågverk och tegelbruk finns dokumenterat. När det gäller bilder från exempelvis Karl XI besök i bygden är det konstnären Bo Svård från Sala som gjort illustrationerna. Anders Fläcke visar en tuschteckning där ångbåten Svanen tuffar fram med en last av tackjärn på Svartån mellan Hörnsjöfors och Svanå. Ångbåten skötte transportererna innan bussarna kom.

Första sambruksföretaget

– Här fanns Sveriges första sambruksföretag vilket vi gjort en stor sak av. Hörnsjöfors var känt i detta sammanhang. Det är fortfarande många som kommer ihåg den epoken, uppger Fläcke.

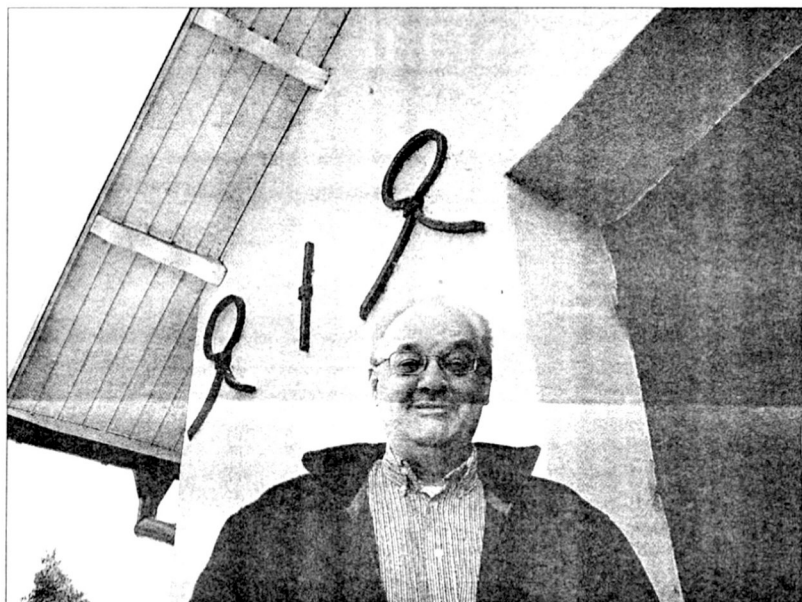
I boken kommer historien att kopplas samman med nutiden. Bland annat finns det toppmoderna, datorstyrda familjejordbruket Hörnsjöfors gård med. Tomas Jonasson, vilken driver gården kommer att ha visning av gården i samband med att boken presenteras.

– Vi vill ha visioner med i detta projekt och Hörnsjöfors gård är ett bra exempel på det. Dessutom kommer vi att ha kartor över sådant som finns att se i trakterna kring Västerfärnebo. Inblandade i projektet har också varit Färnebo byalag och bygdecntrret där boken kommer att finnas till försäljning. Vid den stora bokreleasen kommer det bland annat att vara underhållning med Nils Fläcke, och en veterantraktorutställning.

– Sockeln i porfyr till Gustav III staty på Skeppsholmen i Stockholm passerade genom Västerfärnebo. Det har hänt mycket stort

Svanen. Konstnär Bo Svård har illustrerat de avsnitt där det av naturliga skäl inte finns fotografier. Här är det ångbåten Svanen som stävar söderut på Svartån.

Initiativtagare. Anders Fläcke, ordförande i Västerfärnebo hembygdsförening, är en av initiativtagarna till boken. Foto: Jan Å Johansson

Landshövding och biskop hedrar bruksberättelse

Under tre års tid har fyra personer med anknytning till Västerfärnebo arbetat med att producera en bok om Hörsjöfors i Västerfärnebo, men även med fokus på Västmanland. På fredag 27 juni blir det högtidlig introduktion av boken. Den öppnas under medverkan av av landshövding Mats Svegfors och nye biskopen Thomas Söderberg.

”Boken om Hörsjöfors Bruk och Västerfärnebo – en berättelse om brukets och bygdens historia under ett halvt årtusende” står det på bokens vackra omslag som pryds av en bild på bruksherrgården och den stora korskyrkan i Västerfärnebo.

Massiv uppbackning

Som författare står Owe Eriksson och Anders Fläcke, Owe uppvoxen vid Forss och Anders ordförande i Västerfärnebo Hembygdsförening.

– Vi har tagit fram underlaget under drygt tre år genom en studiecirkel inom

Vuxenskolan i Sala och i nära samarbete med Färnebo Byalag, berättar Anders Fläcke.

– Vi har fått en massiv uppbackning och många har ställt upp med underlag, fotografier och berättelser. Det hade aldrig blivit så bra om inte så många medverkat.

Bengt Antonsson, före detta brukskamrer i Virsbo Bruk som numera ansvarar för bruksmuseet i Virsbo, har bidragit med mycken fakta och kunskap genom att Virsbo bruk tidigare ägde Hörsjöfors.

Arne Antonsson, tidigare studierektor i Västerfärnebo

Ångbåten Svanen. Teckning av Bo Svärd.

och lokalkorrespondent och fotograf för Sala Allehanda under många år, har bidragit med bilder i boken samt plockat fram många gamla bilder från orten.

400 sidor – 200 bilder

Tecknaren Bo Svärd i Sala medverkar med ett dussin bilder som är rekonstruktioner från hur det kan ha sett ut under äldre tider. Se bilden till vänster.

Boken är på 400 sidor och

innehåller 200 bilder varav en del i färg. Den trycks i 1 500 exemplar och kostar 300 kronor. Boken säljs bland annat av Svartådalens Bygdeutveckling, Västerfärnebo. Till boken fogas också en nyframtagna karta över Västerfärnebo med omland. Här framgår både gårdsnamn och bynamn, många med anknytning till bokens text. Kartan kostar 50 kronor och säljs separat i plastficka för boken.

– Att det här blev en bok är egentligen Hans Lings förtjänst. Anders Fläcke fick se ett material som Hans Ling tagit fram. ”Det här kan bli en bok”, sade Anders Fläcke. Hans Ling var tidigare chefsjurist vid riksantikvarieämbetet och har nu både skrivit flera avsnitt och tagit en del fotografier till boken.

Grälleklubben

På fredagseftermiddagen den 27 juni överlämnas boken till

lantbrukarföretagarna Tomas och Ewa Jonasson på Hörsjöfors Gård, det blir också musik, visning av robotmjölkning i ladugården, hästskjutsar och ridning för alla barn samt uppvisning av Grälleklubben i Västmanland.

Den som vill veta mer om boken och programmet den 27 juni kan gå in på www.hornsjoefors.se

Lennart S. Ohlsson

lennart.s.ohlsson@vasterastidning.se

Hörnsjöfors under fyra sekler

Från den siste riddaren till dagens moderna mjölkproduktion. Boken om Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo sträcker sig över 400 år.

I fredags var det boköppning.

Efter tre års intensivt arbete var det äntligen dags för boksläpp. Drygt 400 personer fanns på plats i Hörnsjöfors när självaste landshövdingen öppnade boken "Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo".

– Underlaget har tagits fram genom en studiecirkel på Vuxen-skolan i Sala och i ett nära samarbete med Färbo Byalag, berättar Anders Fläcke som tillsammans med Owe Eriksson står som författare till boken.

Att det blev en bok kan läsarna tacka Hans Ling, sommarboende i Hörnsjöfors, för. Det var nämligen Hans Lings material som Anders Fläcke såg och konstaterade att "det här kan bli en bok".

Massiv uppbackning

Att herrarna Fläcke och Eriksson fått en massiv uppbackning av folket i bygden råder inte någon tvekan om.

Boken, som omfattar 400 sidor, innehåller 200 bilder från bruket och bygden. Bland annat har Bengt Antonsson, f.d. brukskamrer på Virsbo Bruk, bidragit med mycket och fakta och kunskap kring järnbruket.

Arne Antonsson, tidigare lokalkorrespondent och fotograf för Sala Allehanda, har bidragit med material från förr och tecknaren Bo Swärd från Sala medverkar med ett tjugotal bilder.

– Vi vill passa på att tacka alla som på

Åtgång. Drygt 250 böcker med en detaljerad karta såldes under eftermiddagen.

Foto: Åsa Hellström

något sätt bidragit med material till boken. Utan er hade slutresultatet inte blivit så bra som det blev, konstaterar en nöjd Anders Fläcke.

Modern mjölkproducent

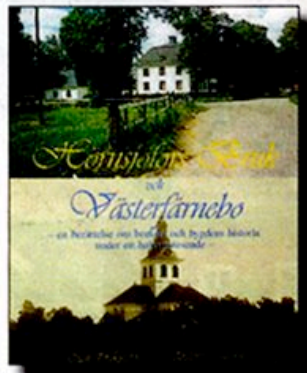
I boken blandas berättelser och skräner med fakta om bygdens omfattande närings- och föreningsliv. Här finns också en aldrig tidigare gjord redovisning av brukets ägarlängd som sträcker sig tillbaka till början av 1600-talet.

– Men boken har inte bara fokus på

trakten kring Västerfärnebo. Den handlar lika mycket om Västmanlands historia med Arbogas första riksdag och böndernas betydelse för järnbruken, menar Anders Fläcke.

Även nutidshistorien har ett eget kapitel där dagens brukare av Hörnsjöfors, Tomas och Ewa Jonasson, berättar om sin satsning på en modern mjölkproduktion med dator-teknik och mjölkande robotar.

– Jag har ännu inte hunnit läsa hela boken men klart som tusen är det här en bok som den som är intresserad av historia

Ny bok. Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo är en spännande historisk berättelse som sträcker sig över 400 år.

och bygden kommer att läsa, säger Tomas Jonasson som tror att boken kommer att locka en hel del nya turister till bygden.

Lasse-Majas gästspel

För dig som vill följa tjuven Lasse-Majas gästspel i huvudbyggnadens kök, köpmansdottern Amanda i Bergs liv eller hur den folkäre kyrkoherden Nils Gustafsson hamnade i Guinness Rekordbok är boken Hörnsjöfors Bruk och Västerfärnebo ett måste.

Liksom för dig som vill läsa om en landsbygd med ståtlig historia och en ljus framtid.

Boken finns att beställa på www.hornsjo-fors.se.

Åsa Hellström

Nöjda. Författarna Anders Fläcke och Owe Eriksson är nöjda med slutresultatet.

■ Sidor med extraläsning från läsare, föreningar, näringsliv och samhälle

SA
Fredag 1/8

Insänt av Ingmari Ekman

Boksläpp i Hörnsjöfors

Bokförsäljning med folkdräkt. Äntligen är det stora ögonblicket här när boken kan köpas. Försäljningen gick strålande.

BILD: INGMARI EKMAN

Cirka 450 besökare i Hörnsjöfors när boken släpptes i strålande solsken. Bilen, en Mercedes från 1938, som landshövding Mats Svegfors och biskop Thomas Söderberg kom åkande i till Hörnsjöfors Gård.

Författarna på scen. Många har bidragit med material till boken. Ett stort arbete har lagts ner av dessa fyra herrar. Hans Ling, Owe Eriksson (författare), Bengt Antonsson och Anders Fläcke (författare).

Dörr från förr. Ett av fem dörröverstycken som suttit i övre salen på Forss, målat på 1770-talet. Det visar herrgårdsbyggnaden från väster med sina två olika utformade flyglar vid dammen i Svartån. Konstnären är okänd.

Dokumenterad bruksmiljö

Hörsjöfors i Västerfärnebo är i dag bygdens största gård – nu har en bok om dess rika historia färdigställt och kopplar samman den med nutiden.

En gång var den ett betydelsefullt brukscentrum i Bergslagen. Owe Eriksson, som föddes och tillbringade barndomen på egendomen, och Anders Fläcke, bygdebo och ordförande i Västerfärnebo hembygdsförening, har nu med gemensamma krafter åstadkommit en stor, nära 400-sidig volym om platsen och trakten och vars fullständiga titel lyder Hörsjöfors Bruk och Västerfärnebo – en berättelse om brukets och bygdens historia under ett halvt årtusende. Det har blivit en rikt illustrerad, vacker och välgjord bok.

Det lilla är alltid en del av ett större sammanhang. Den som fördjupar sig i ett stycke lokalhistoria finner ständigt hur blicken förs från det avgränsade ut mot det vidare och åter, i den dubbla förbindelsens, det ömsesidiga beroendets rörelser. Det gäller också här. Författarna knyter stort till smått, låter fokus växla mellan detaljerna och det större perspektivet, gör världen omkring synlig, i olika tider, genom det lokals lins. Varje västmanlänning med minsta intresse för sitt län kan ha stort utbyte av att läsa den här boken.

Hörsjöfors hette från början Forss. Stället dokumenterades första gången i en skattelängd från 1371. Under 1500- och 1600-talet ingick bruket som en viktig kugge i den svenska järnhanteringen, med Bergslagen som tyngdpunkt. Till raden av ägare hörde Magnus Brahe, hans dotter Ebba Brahe och hennes son Magnus Gabriel de la Gardie. Maktens företrädare var intresserade: det var Gustav II Adolf som gav privilegier för hytta och hammare. Karl XI kom hit på besök och för att delta i jakt.

Genom seklerna, medan ägarna avlöste

ny bok

Hörsjöfors Bruk och Västerfärnebo – en berättelse om brukets och bygdens historia under ett halvt årtusende
Författare: Owe Eriksson & Anders Fläcke

varandra, gick det upp och ner med verksamheten. Hyttan försvann redan i början av 1600-talet, hammaren inte förrän runt 1870. Också andra verksamheter höll liv i stället: en kvarn, ett sågverk, jordbruket, med tiden även ett tegelbruk. Wirsbo bruk köpte egendomen i början av 1900-talet, mest för skogens skull, Metallverken och Skultuna bruk något senare, med sikte på vattenkraften i Svartån.

Karl XII:s krigståg satte sina spår också här: Peter Efwert, gift med brukets ägare Maria Charlotta Karlbom, hade varit med vid Poltava och efter svenskarnas kapitulation tillbringat tio år som krigsfånge i Ryssland, innan han lyckades rymma och via Preussen ta sig till fots till Sverige. Betydligt senare fick Hörsjöfors känna av svallen från dels gruvstrecken i Norberg 1891–1892, dels storstrecken 1909. Också till finska vinterkriget fanns det förbindelser.

Författarna blandar generöst den kronologiska framställningen av brukets historia med detaljer och anekdoter kring personer. Själva huvudlinjen blir någon gång lite snarig av det, men fascinerande och underhållande är det.

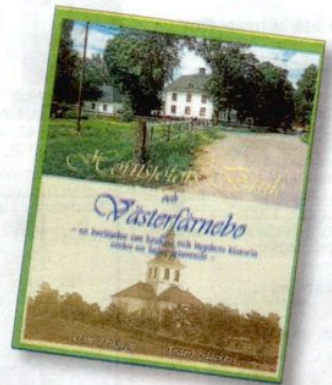
I bokens andra hälft sätter författarna in Hörsjöfors i socknens och länets vidare sammanhang. (I 1800-talets början hade Västerfärnebo fler invånare än Västerås, i dess slut något färre: då 5 000 mot cirka 6 000.) Här berättas om sådant som historia, natur, kultur, näringsliv, kommunikationer. Det är ett givande grepp. Att färneboarna drogs in på ett hörn i Gustav Vasas uppgörelser med danskarna i Stora Daldansen och i intrigerna

och kuppen mot Gustav IV Adolf berättas det om. Liksom att äldre tiders präster, här som där, ömsom varit intresserade av det kyrkliga, ömsom väl så mycket av att äga mycket jord.

Till det allra intressantaste i boken hör avsnitten om kommunikationer och transporter, om behovet av vägar och bristen på sådana. Längre fraktade man allt med häst och släde och var beroende av vinterföre: järnmalm transporterades till hyttorna första vintern, tackjärnet till smedjorna andra vintern och till sist stångstålet till utskepningshamnarna tredje vintern. Varutransporter gick mellan Bergslagen och Dalarna och hamnarna i främst Västerås, i båda riktningar. Vid mitten av 1800-talet lär bortåt 100 slädföror ha passerat Västerfärnebo åt vardera hållet – varje dag! Försöken, under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, att förbinda socknen med omvärlden via järnväg stupade varje gång de kom upp på motstånd från bönderna, som såg utkomsten från sina körslor med häst hotas. Men Västerfärnebo har blivit genomstakat, på längden och på tvären, av tilltänkta järnvägsdragningar!

Ett drastiskt och fascinerande försök gjordes med reguljär godstrafik på Svartån. Med början 1837 och på initiativ av disponenten på Svanå bruk fraktade ångbåten Svanen diverse varor mellan Svanå och Hörsjöfors. Till Norberg, som planerat, gick det inte att köra, där låg broar i vägen. Båttrafiken blev aldrig lönsam, och Svanen såldes efter några år. Då hade den också hunnit användas som utflyktsfartyg, främst till Axholmen i Fläcksjön.

Betydligt modernare, och effektivare, blev kommunikationerna när Västerfärnebo Biltrafikförening bildades 1920 och började med busstrafik. Sveriges äldsta i sitt slag blev efter några år också ett av landets största bussföretag. Det drevs i föreningsform, körde linjetrafik till Sala och Västerås, utträttade

ärenden åt folk, ombesörjde skolskjutsar, hann börja med turisttrafik, innan Sala kommun köpte rörelsen 1975.

Ännu en modernisering, som direkt gällde Hörsjöfors, är värd att beröra här. Som ett försök att något minska hotet mot småbönderna i en tid av ökande rationaliseringar införde regeringen 1948 lagen om samlingsbruk, en form av ekonomiska föreningar med rätt att äga jord. Tanken var att flera bönder gemensamt skulle bruka mark som de arrenderade av staten via lantbruksstyrelserna. Av det tiotal sådana föreningar som bildades i landet var Hörsjöfors den första. Jordbruksmetoderna blev dock allmänt allt effektivare, och de fem brukarna blev undan för undan färre. År 1995 köpte en av familjerna hela egendomen och driver den sedan dess som ett högmödrert jordbruk med stor mjölkproduktion. Själva herrgården har sedan länge separat ägare och hyrs ut som fritidsbostad.

PER HELGE